

УДК 725.578

М. О. Рожок
викладач ККБАД,
відділення «Архітектура»,
спеціальності «Архітектурне
проектування та внутрішній інтер'єр»

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ В УКРАЇНІ

Анотація: в статті розглядається сучасний стан закладів дитячих будинків сімейного типу в Україні, проблеми їх історичного розвитку та фактори впливу на їх формування. Зазначаються проблеми архітектурної організації закладів дитячих будинків сімейного типу як нового типу соціально-житлової структури.

Ключові слова: дитячі будинки сімейного типу, розвиток ДБСТ.

Метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Дитячий будинок сімейного типу - окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [1].

Соціальні установи опіки над дітьми-сиротами відомі в нашій країні з давніх-давен. Так, ще в X ст. князь-хреститель Русі Володимир доручив духовенству нагляд за дітьми-сиротами. В XI ст. князь Русі Ярослав Мудрий заснував сирітське училище, в якому навчав 300 юнаків за власні кошти. Піклування сиріт було однією з головних турбот Володимира Мономаха в XII ст., який заповідав своїм дітям: «Усього ж паче – убогих не забувайте, але, наскільки є змога, по силі годуйте і подавайте сироті, і за вдовицю вступитесь самі, а не давайте сильним погубити людину» [5]. Загалом у Київській Русі догляд за дітьми, які в силу обставин лишилися батьківського піклування, було або особистою справою князя, або покладалося на церкву.

За литовсько-польської доби соціальна функція держави із захисту прав дітей залишалась на другому плані порівняно з функціями оборони або підтримання правопорядку. Захисту з боку держави підлягали не всі діти, а винятково діти шляхти.

Соціальну опіку над дітьми певною мірою узяли на себе православні громадські об'єднання – братства, які виникли у Львові, Луцьку та інших містах. Вони на свої кошти відкривали шпиталі, школи та притулки для дітей.

Під час Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького на перший план виходили інші проблеми, а не соціальний захист населення. Проте, тенденція захисту дітей, які належали до окремих станів, збереглася і в Козацько-гетьманській державі.

Влітку 1632 р. Петро Могила здійснив об'єднання лаврської та Києво-подільської шкіл. Так виник Києво-Могилянський колегіум, розташований при Братському Богоявленському монастирі, де було зведено навчальні корпуси й сирітський притулок.

Формування соціальних державних установ у сфері захисту прав дітей відбувалося надалі непросто, зважаючи на те, що компетенція та ресурси української державності послідовно урізалися, і посилювався владно-правовий вплив держав, до складу яких входили українські землі.

Положення про дитячі притулки від 27 грудня 1829 року, яке було видане за часів правління імператора Павла I, поклато початок створенню системи установ для піклування про дітей бідняків. У столичних містах притулками завідували особливі ради, а в губерніях та повітах – опікунства. Нагляд за всіма притулками здійснював Комітет головного піклування дитячих притулків, до складу якого увійшли видатні державні діячі. Проте, незважаючи на те, що закон про створення дитячих виховних будинків та притулків був виданий у 1829 році, перший дитячий притулок у південних губерніях Російської імперії з'явився лише у 1841 році в Катеринославі, у 1847-му – в Одесі, у 1850-х роках – у Херсоні. Через брак коштів уряд установив обмеження на приймання дітей до дитячих притулків у провінції. До притулків брали тільки немовлят (з 1861 р. – лише протягом 10 днів після народження), скасували плату за принесення до притулку дитини. Дедалі ширше застосовувалася практика передачі дітей на виховання до селянських сімей – прототипів сучасних дитячих будинків сімейного типу.

Загалом до 1917 року в Україні діяло декілька громадських організацій, які опікувалися дітьми. Найзначнішими серед них були Київське товариство землеробських колоній та ремісничих притулків, Чернігівське товариство опікування, Харківське товариство соціальної опіки, Товариство подання хворим у Києві. Вони утримували 99 притулків [3].

Після приходу до влади більшовиків в листопаді 1917г. був створений Наркомат державного піклування. Всі приватні добродійні установи були ліквідовані.

На початку 1920-х років всю територію колишнього Радянського союзу охопила велика проблема: величезна кількість безпритульних дітей на вулицях міст (за офіційними даними, в радянській країні на той час їх налічувалося до 7 млн.). Постановою ВЧК були створені спеціалізовані заклади для догляду та виховання подібних дітей – дитячі будинки.

Другий пік безпритульності в СРСР спостерігався в 1930-х роках, в епоху масових репресій.

В роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.) кількість дитячих будинків зростає. Нові дитячі будинки відкривалися для дітей-сиріт, вивезених з фронтних областей, дітей, які втратили батьків, дітей фронтовиків.

В 50-ті роки відкрилося декілька дитячих будинків для обдарованих дітей-сиріт (в Москві та Києві), куди відбирали талановитих дітей, які поступали в музичні, художні училища, балетні школи.

Після прийняття постанови Ради Міністрів СРСР в 1988 році «Про створення дитячих будинків сімейного типу» піклування про дітей-сиріт набуло більш індивідуального характеру.

90-ті роки стали важким випробуванням для системи дитячих будинків. За даними Держкомстату з 1990 по 2003 рік число дітей - сиріт та дітей - інвалідів у країні збільшилося на 70 %.

Аналіз соціально-демографічної ситуації за період 2003 - 2009 років показав, що число дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування майже в 20 разів перевищує число усиновлених дітей.

За даними Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, станом на 20 травня 2010 року загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування становить 100,8 тис. Одним з пріоритетів, що знайшли відображення у Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2010 рік [2], затвердженій Законом України від 20.05.2010 № 2278-VI, є реалізація права дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сімейному оточенні, активізація національного усиновлення, запобігання бездоглядності та безпритульності серед дітей, реформування інтернатних закладів. Отже, проектування та будівництво дитячих будинків сімейного типу як нової структури інтернатних закладів є актуальною темою для розгляду.

Дитячі будинки сімейного типу як форма сімейного влаштування найбільш повно забезпечують право дітей, що втратили батьківське піклування, зростати в сім'ї та мати необхідні умови для повноцінного розвитку особистості. На кінець 2010 року в Україні було зареєстровано 342 дитячих будинків сімейного типу (схема 1).

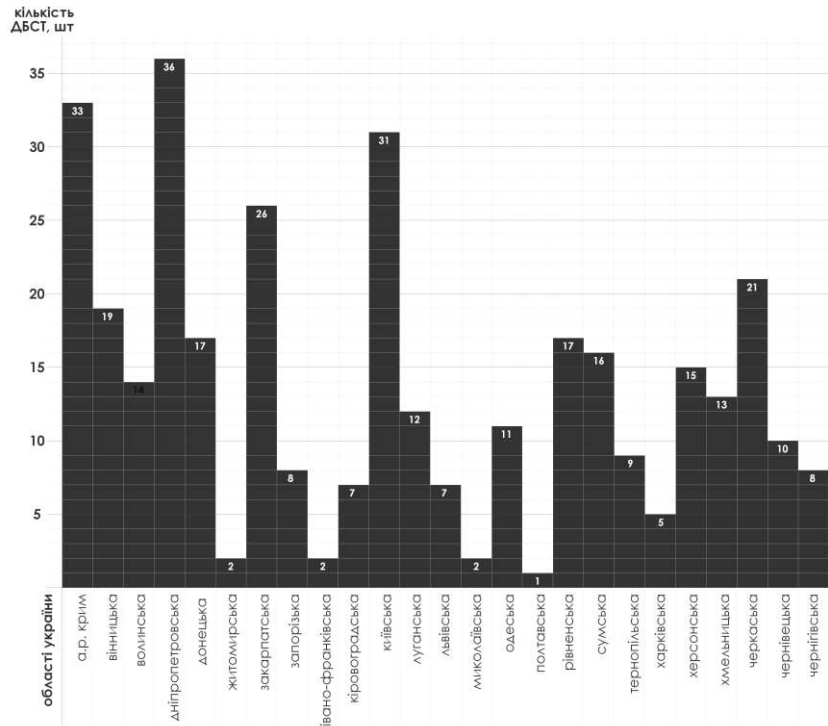

Схема 1. Кількість дитячих будинків сімейного типу в областях України на кінець 2010 р.

Не зважаючи на те, що в Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2010 рік N 2278-VI рекомендована кількість дітей у дитячих будинках сімейного типу становить від 5 до 10 чоловік, в Україні створюються ДБСТ з чисельністю понад зазначену кількість. Аналіз соціально – демографічної ситуації показав, що найбільш розповсюдженими дитячими будинками сімейного типу є такі, в яких кількість дітей становить 10 чоловік (схема 2).

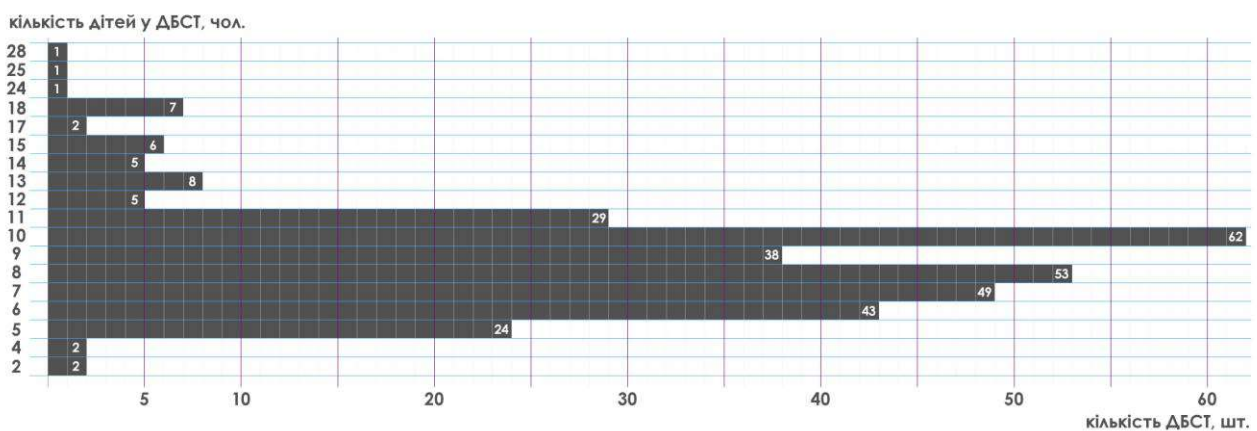

Схема 2. Кількість дітей у дитячих будинках сімейного типу в Україні на кінець 2010 р.

Перший ДБСТ у сучасному вигляді був створений в 1988 році. За даними Держкомстату та Всеукраїнської громадської організації асоціація «Моя родина», в останні роки динаміка розвитку закладів, що досліджуються, надзвичайно зросла. Так, 2006 рік виявився рекордним у відкритті ДБСТ, в цей рік з'явилося сорок чотири нових закладів (схема 3).

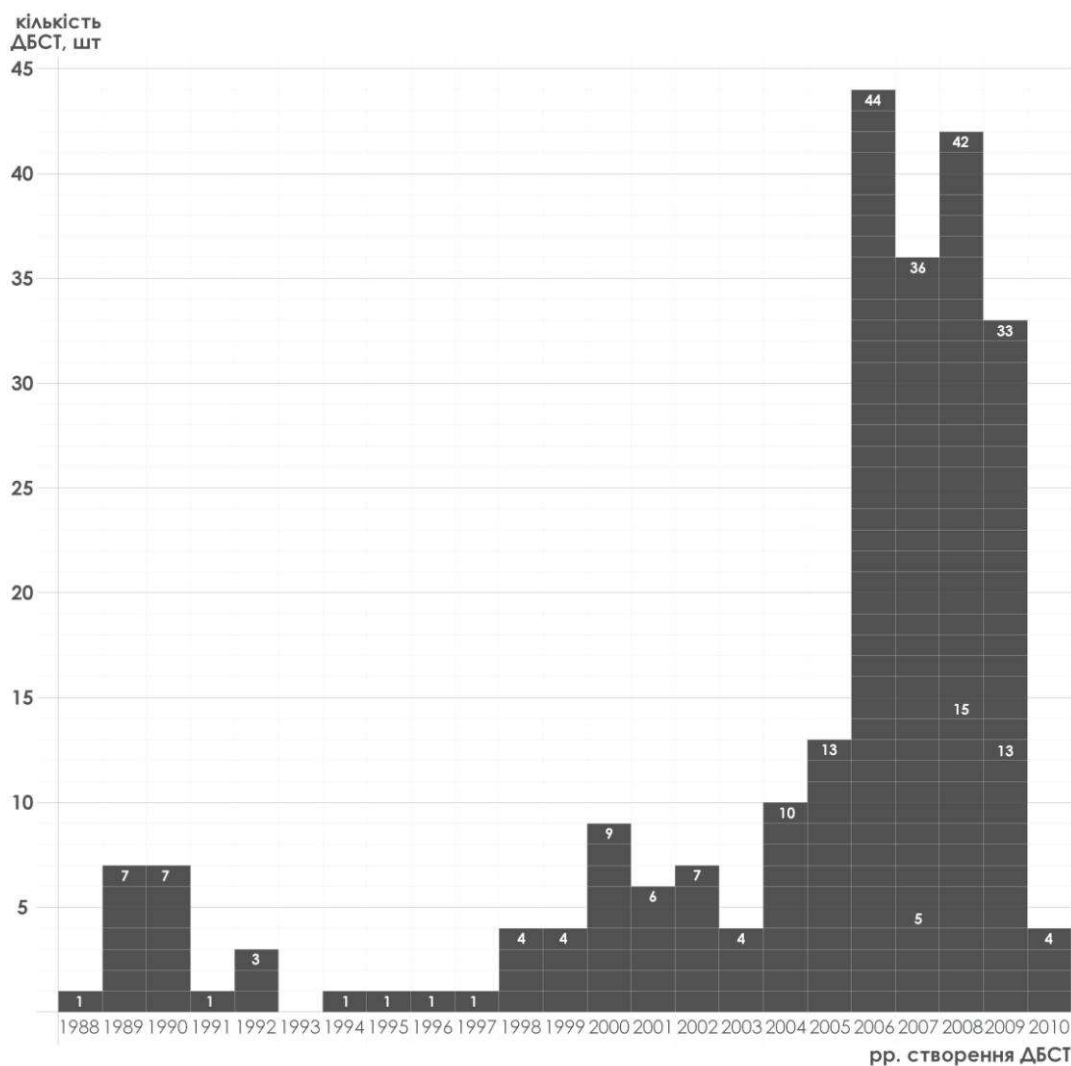

Схема 3. Динаміка розвитку дитячих будинків сімейного типу

Розглянувши наявні дані про дитячі будинки сімейного типу було зроблено наступний висновок: кількість ДБСТ як функціонально – просторових структур, що розміщуються в приватних малоповерхових житлових будинках, відрізняється від кількості ДБСТ, що розміщуються у звичайних квартирах (схема 4). Це пояснюється зручністю проживання, а, отже, і якістю виховання дітей.

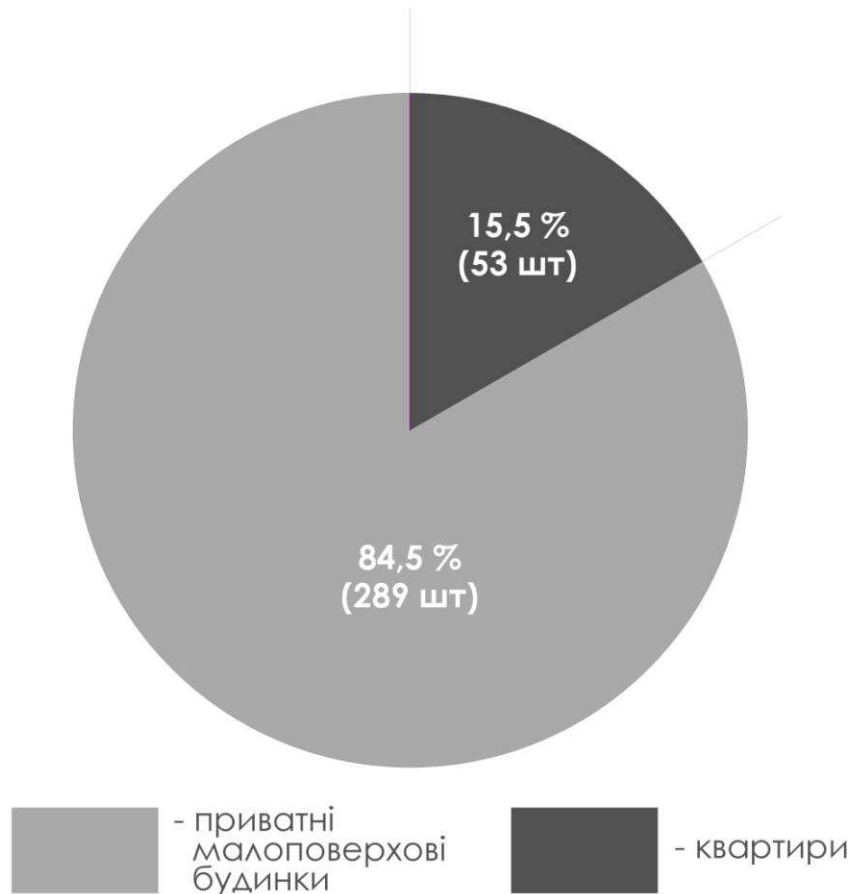

Схема 4. Аналіз розташування закладів дитячих будинків сімейного типу в приватних малоповерхових будинках або квартирах

Серед факторів, які впливають на архітектурне формування дитячих будинків сімейного типу можна виділити основні. (схема 5):

Схема 5. Визначення факторів, які впливають на формування дитячих будинків сімейного типу

Отже, на сьогодні тема формування та розвитку закладів дитячих будинків сімейного типу в Україні є актуальною, популярною та потрібною. Необхідним завданням є постановка питання про створення нових та реорганізацію існуючих дитячих будинків сімейного типу як сучасних дитячих виховних закладів у соціальному значенні та функціонально – просторових структур у архітектурному контексті.

Перелік використаної літератури:

1. Положення про дитячий будинок сімейного типу № 564, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р., п 1, 2.
2. Закон України № 2278-VI про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік від 20 травня 2010 року.
3. Денисюк О. М. Роль просвітницьких товариств та громадських організацій кінця ХІХ – початку ХХ ст. у попередженні бродяжництва та бездоглядності дітей // Український соціум. – 2003. – № 1(2).
4. В. И. Ежов, С. В. Ежов, Д. В. Ежов. Архитектура общественных зданий и комплексов. К.: ВИСТКА 2006, с.14.
5. Літопис руський /Пер. Л. Махновець; О. В. Мишанич (відп. ред.); Л. Є. Махновець (пер. з давньорус.). – К.: Дніпро, 1989. – ХІV, 591 с., 3 арк. дод. – (Давньоруські та давні українські літописи).
6. В. П. Король. Архітектурне проектування житла., К.: «Фенікс», 2006.
7. Інтернет – джерела: <http://www.moya-rodyna.org.ua>
<http://ebk.net.ua/Book/biographies.htm>
<http://www.kmu.gov.ua>

Аннотация

В статье рассматривается современное состояние заведений детских домов семейного типа в Украине, проблемы их исторического развития и факторы влияния на их формирование. Отмечаются проблемы архитектурной организации заведений детских домов семейного типа как нового типа социально-жилищной структуры.

Ключевые слова: детские дома семейного типа, развитие ДДСТ.

Annotation

The modern consisting of establishments of child's houses domestic type in Ukraine is examined in the article, problems them historical development and factors of influence on their forming. The problems of architectural organization of establishments of child's houses of domestic type are marked as a new type of social housing structure.

Keywords: child's houses of domestic type, development CHDT.